

लहान जलविद्युत प्रकल्प खाजगीकरणाच्या
माध्यमातून विकसित करतेवेळी प्रकल्पाची
इष्टतम स्थापित क्षमता निश्चित करणेबाबत..

महाराष्ट्र शासन

जलसंपदा विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक - जविप्र १२०७/(३११/२००७)/जवि

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.

दिनांक : ०५/१२/२००७

वाचा :- शासन निर्णय, जलसंपदा विभाग, क्र.पीव्हीटी-१२०४/(१६०/२००४)/जवि, दिनांक १५/९/२००५.

परिपत्रक

शासन निर्णय क्र. पीव्हीटी-१२०४/(१६०/२००४)/जवि, दि.१५/९/२००५ अन्वये खाजगीकरणाच्या माध्यमातून लहान जलविद्युत प्रकल्प विकसित करण्याचे धोरण जाहीर करण्यात आले आहे. सदर धोरणातील कलम अ ४.२.१ नुसार जलविद्युत प्रकल्पांची स्थापित क्षमता ही पाणी वापराच्या अधीन राहून इष्टतम असावी, असे अभिप्रेत आहे. तसेच धोरणातील कलम अ.४.१ मध्ये प्रकल्प अहवाल छाननी शुल्क विहित केलेले आहे.

राज्यातील बहुतांशी लहान जलविद्युत प्रकल्प हे धरणाच्या पायथ्याशी आहेत. धरणातील पाण्याचे नियोजन हे सिंचन /औद्योगिक /घरगुती पाणी वापरासाठी केले जाते. विद्युत निर्मिती ही अनुषंगिक आहे. धोरणातील कलम अ.४.१ मधील तरतुदीनुसार प्रवर्तकाने सिंचन/औद्योगिक /घरगुती वापरासाठी सोडले जाणारे पाणी व त्याचे वेळापत्रक विचारात घेऊन त्यानुसार विद्युत निर्मिती करावयाची आहे.

सिंचनासाठी सोडल्या जाणा-या पाण्याचा विसर्ग हा वर्षभर बदलत राहतो. त्याचप्रमाणे धरणातील पाणी पातळी ही वर्षभर बदलत राहते. त्यामुळे विद्युत निर्मितीसाठी उपलब्ध होणारा विसर्ग व जलशीर्ष वर्षभर बदलत राहते. तसेच वर्षातील काही काळात संकल्पित विसर्गापेक्षाही पाण्याची मागणी वाढते. त्यामुळे कालव्याची क्षमता ही वर्षातील महत्तम पाणी मागणीच्या १०% अधिक ठेवली जाते. धरणाची साठवण क्षमता ही वरच्या पातळीत अधिक असते व पाणी पातळी जशी खाली जाईल तशी ही क्षमता कमी होत जाते. या सर्व बाबींचा विचार करून खाजगीकरणाच्या माध्यमातून विकसित करावयाच्या जलविद्युत प्रकल्पांची इष्टतम स्थापित क्षमता ठरविणेबाबत परिपत्रकाच्या दिनांकानंतरच्या प्रस्तावासंबंधी खालील प्रमाणे मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात येत आहेत.

१. जलविद्युत प्रकल्पासाठी उपलब्ध असणारे महत्तम शीर्ष प्रथम निश्चित करावे व त्या आधारे टर्बाईनच्या प्रकारानुसार टर्बाईनचे Rated head ठरवावे. सदर Rated head असे असावे की, टर्बाईन महत्तम जलशीर्षाचा विद्युत निर्मितीसाठी पुरेपूर उपयोग करण्यास सक्षम असेल. उदा. फ्रान्सिस, प्रोपेलर फिकस्ड ब्लेड व प्रोपेलर ॲडजेस्टेबल ब्लेड प्रकारची टर्बाईन अनुक्रमे संकल्पित जलशीर्षाच्या १२५%, ११०% व १५०% शीर्षाचा वापर करू शकतात. त्यामुळे फ्रान्सिस प्रकारातील टर्बाईनचे Rated head हे महत्तम जलशीर्ष भागीले १.२५ पेक्षा कमी असू नये .

२. कालव्याच्या महत्तम विसर्गाइतका Rated Discharge गृहीत धरावा. Rated Discharge हा ९०% विकेट गेट उघडून उपलब्ध होऊ शकेल असे टर्बाईन संकल्पित केल्यास पूर्ण विकेट गेट ओपनिंगला महत्तम विसर्गापेक्षा अंदाजे ११% जादा विसर्ग जाऊ शकतो.

३. वरील प्रमाणे Rated Head (H) m व Rated Discharge (Q) m^3 /sec ठरविल्यानंतर स्थापित क्षमता (P) KW मध्ये, पुढील सूत्राने काढावी.

स्थापित क्षमता = $P (\text{in KW}) \cong 8 \times Q (\text{in cumecs}) \times H (\text{in metres})$

४. वरील सूत्राने येणारी स्थापित क्षमता खाजगीकरणातून प्रकल्प विकसित करावयाच्या धोरणातील कलम अ ४.२.१ नुसार प्रकल्प स्थळीचा इष्टतम स्थापित क्षमतेचा अंदाज बांधण्यासाठी विचारात घ्यावी. म्हणजेच प्रस्तावित प्रकल्पाची स्थापित क्षमता ही किमान वरील सूत्राने येणा-या स्थापित क्षमतेइतकी असावी. एखाद्या प्रकरणी प्रस्तावित स्थापित क्षमता ही कमी असल्यास त्यामागची कारण मीपांसा सविस्तर आकडेमोडीसह प्रवर्तकाकडून मागवावी व सदर स्पष्टीकरण स्वीकाराह असल्यास त्यानुसार प्रकल्प कार्यान्वित करण्यास मान्यता द्यावी. मात्र धोरणातील कलम अ ४.१ नुसार प्रकल्प अहवालाचे छाननी शुल्क आकारण्यासाठी उपरोक्त सूत्राने येणारी स्थापित क्षमता व प्रवर्तकाने प्रस्तावित केलेली स्थापित क्षमता यापैकी जी जास्त असेल ती विचारात घ्यावी.

५. Threshold Premium ची रक्कम निविदा टप्प्यात ठरविण्याकरिता वरील सूत्राने येणारी स्थापित क्षमताच विचारात घेण्यात यावी. मात्र प्रवर्तकाने प्रत्यक्ष रक्कम HPDA झाल्यापासून सहा महिन्यानंतर म्हणजेच Financial Closure नंतर शासनाकडे जमा करावयाची असल्याने, वरील सूत्रानुसार ठरविलेली स्थापित क्षमता व TFER तपासणीनंतर निश्चित झालेली स्थापित क्षमता यापैकी जी जास्त असेल ती विचारात घेऊन Threshold Premium ची रक्कम आकारण्यात यावी.

६. सदर शासनपरिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संगणक सांकेतांक २००७१२०७१६००३६००१ असा आहे.

 (मु.कि.वैरागडे)
 शासनाचे उप सचिव

प्रत :-

सर्व कार्यकारी संचालक, जलसंपदा विभागाच्या अधिपत्याखालील सिंचन विकास महामंडळे,
 सर्व मुख्य अभियंते, जलसंपदा विभाग,
 सर्व अधीक्षक अभियंते, जलसंपदा विभाग,
 अधीक्षक अभियंता, कोयना संकल्पचित्र मंडळ, पुणे.
 सर्व कार्यकारी अभियंता, जलसंपदा विभाग,
 जलविद्युत कार्यासन संग्रहार्थ